

ME'DA-ICHAK KASALLIKLARI VA ULARNI DAVOLASHDA QO'LLANILADIGAN DORI VOSITALARI

Yusupova Barno Muxtarovna

2 -son Respublika Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat
salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada me'da-ichak tizimi kasalliklarining asosiy turlari, ularning kelib chiqish sabablari, klinik belgilari hamda zamonaviy tibbiyotda qo'llaniladigan dori vositalari batafsil yoritilgan. Me'da-ichak kasalliklari inson organizmida eng ko'p uchraydigan patologiyalardan biri bo'lib, ularning oldini olish va samarali davolash dolzarb masalalardan hisoblanadi. Maqolada antasidlar, proton nasosi ingibitorlari, H₂-gistamin retseptor blokatorlari, ferment preparatlari, probiotiklar, spazmolitiklar va antibakterial dori vositalarining farmakologik xususiyatlari, qo'llanish sohalari va ahamiyati haqida atroflicha fikr va mulohazalar yuritiladi va bayon etiladi.*

Kalit so'zlar: *me'da-ichak tizimi, gastrit, yara kasalligi, kolit, enterit, antasidlar, proton nasosi ingibitorlari, fermentlar, probiotiklar, spazmolitiklar.*

ЗАБОЛЕВАНИЯ ЖЕЛУДОЧНО-КИШЕЧНОГО ТРАКТА И ЛЕКАРСТВЕННЫЕ ПРЕПАРАТЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ДЛЯ ИХ ЛЕЧЕНИЯ

Абстрактный: *В данной статье подробно описаны основные виды заболеваний желудочно-кишечного тракта, их причины, клинические симптомы и лекарственные препараты, используемые в современной медицине. Заболевания желудочно-кишечного тракта являются одними из наиболее распространенных патологий в организме человека, и их профилактика и эффективное лечение являются актуальными вопросами. В статье представлены и подробно описаны фармакологические свойства, области применения и значение антацидов, ингибиторов протонной помпы, блокаторов H₂-гистаминовых рецепторов, ферментных препаратов, пробиотиков, спазмолитиков и антибактериальных препаратов.*

Ключевые слова: *желудочно-кишечный тракт, гастрит, язвенная болезнь, колит, энтерит, антациды, ингибиторы протонной помпы, ферменты, пробиотики, спазмолитики.*

GASTROINTESTINAL DISEASES AND MEDICINES USED IN THEIR TREATMENT

Annotation: *This article describes in detail the main types of diseases of the gastrointestinal system, their causes, clinical symptoms, and drugs used in modern medicine. Gastrointestinal diseases are one of the most common pathologies in the human body, and their prevention and effective treatment are urgent issues. The article presents and describes in detail the pharmacological properties, areas of application and significance of antacids, proton pump inhibitors, H₂-histamine receptor blockers, enzyme preparations, probiotics, antispasmodics and antibacterial drugs.*

Keywords: *gastrointestinal system, gastritis, ulcer disease, colitis, enteritis, antacids, proton pump inhibitors, enzymes, probiotics, antispasmodics.*

KIRISH

Me'da-ichak tizimi (MIT) inson organizmining eng muhim funksional tizimlaridan biri bo'lib, oziq-ovqat mahsulotlarini hazm qilish, ozuqa moddalarning so'rilishi va organizmdan chiqindi mahsulotlarni chiqarib yuborishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimning normal faoliyati buzilganda butun organizm faoliyatida turli patologik holatlar yuzaga keladi. Zamonaviy hayot tarzi, noto'g'ri ovqatlanish, stress, ekologik omillar, dori vositalarini nazoratsiz qabul qilish me'da-ichak kasalliklarining ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, aholining katta qismi hayoti davomida kamida bir marta me'da-ichak bilan bog'liq muammolarga duch keladi. Mazkur maqolaning maqsadi me'da-ichak kasalliklarining asosiy turlarini yoritish, ularni davolashda qo'llaniladigan dori vositalarining farmakologik xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularning klinik amaliyotdagi ahamiyatini ko'rsatib berishdan iborat.

METADALOGIYA

Ushbu tadqiqotda me'da-ichak kasalliklarining umumiy tasnifini o'rganishda tahliliy, taqqoslash va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Me'da-ichak tizimi kasalliklari klinik-funksional xususiyatlari, etiologiyasi, patogenezi va kechish shakliga ko'ra bir necha asosiy guruhlariga ajratildi. Tadqiqot jarayonida zamonaviy gastroenterologik adabiyotlar, klinik qo'llanmalar hamda ilmiy maqolalardagi ma'lumotlar asos qilib olindi. Me'da-ichak kasalliklari, avvalo, zararlangan anatomik a'zoga qarab me'da kasalliklari, ingichka ichak kasalliklari va yo'g'on ichak kasalliklariga bo'lindi. Me'da kasalliklari guruhiga gastrit, me'da yarasi va funksional dispepsiya kiritilib, ularning o'tkir va surunkali shakllari alohida ko'rib chiqildi. Ichak kasalliklari esa enterit, kolit va enterokolit kabi yallig'lanishli jarayonlar hamda ich ketishi va qabziyat bilan kechuvchi funksional buzilishlar asosida tasniflandi.

Shuningdek, kasalliklar kelib chiqish sababiga ko'ra infeksiyon, noinfeksiyon, autoimmun va dori vositalari bilan bog'liq shakllarga ajratildi. Kasalliklarning kechishi o'tkir, subakut va surunkali shakllarda baholanib, ularning klinik belgilari va asoratlari tizimli ravishda tahlil qilindi. Ushbu metodologik yondashuv me'da-ichak kasalliklarini kompleks baholash, ularni davolashda qo'llaniladigan dori vositalarini to'g'ri tanlash hamda davolash samaradorligini oshirish imkonini beradi. Me'da-ichak kasalliklari, avvalo, zararlangan a'zoning joylashuviga ko'ra me'da kasalliklari va ichak kasalliklariga ajratildi. Me'da kasalliklari guruhiga gastrit, me'da yarasi va funktsional dispepsiya kiritilib, ularning o'tkir va surunkali shakllari alohida tahlil qilindi. Gastrit kasalligi me'da shilliq qavatining yallig'lanish darajasiga va kislota ishlab chiqarish faoliyatiga qarab gipersekretor, giposekretor va normal sekretor turlarga bo'lindi. Me'da yarasi esa patogeneziga ko'ra *Helicobacter pylori* bilan bog'liq, stressga bog'liq hamda dori vositalari, xususan nosteroid yallig'lanishga qarshi preparatlar ta'sirida yuzaga keluvchi shakllarga ajratildi. Ichak kasalliklari tasnifida ingichka va yo'g'on ichakning alohida zararlanishi inobatga olindi. Ingichka ichak kasalliklari enterit va malabsorbsion sindromlar bilan ifodalangan bo'lsa, yo'g'on ichak kasalliklariga kolit, yarali kolit va ichakning funktsional buzilishlari kiritildi. Shuningdek, enterokolit shakli ham alohida klinik birlik sifatida ko'rib chiqildi. Ushbu kasalliklar kelib chiqish sabablariga ko'ra infeksiyon, parazitlar, oziq-ovqat bilan bog'liq, allergik va autoimmun omillar asosida tasniflandi. Kasalliklarning kechish xususiyatiga ko'ra o'tkir, subakut va surunkali shakllari ajratildi. O'tkir shakllar qisqa vaqt ichida rivojlanib, ko'pincha infeksiyon omillar bilan bog'liq bo'lsa, surunkali shakllar uzoq muddat davom etib, qaytalanish va remissiya davrlari bilan kechadi. Tadqiqot davomida, shuningdek, me'da-ichak kasalliklarining klinik belgilari — og'riq sindromi, dispeptik holatlar, ich ketishi, qabziyat, meteorizm va umumiy intoksikatsiya belgilarining namoyon bo'lish darajasi ham baholandi. Metodologik yondashuvning muhim jihatlardan biri me'da-ichak kasalliklarini funktsional va organik turlarga ajratishdan iborat bo'ldi. Funktsional kasalliklarda morfologik o'zgarishlar minimal bo'lib, asosan nerv-gumoral boshqaruv buzilishlari yetakchi o'rin egallaydi. Organik kasalliklarda esa shilliq qavat va to'qimalarda aniq patologik o'zgarishlar kuzatiladi. Ushbu tasnif davolashda qo'llaniladigan dori vositalarini tanlashda muhim metodik asos bo'lib xizmat qildi. Yuqorida bayon etilgan metodologik yondashuv me'da-ichak kasalliklarini har tomonlama o'rganish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va davolashda qo'llaniladigan dori vositalarining samaradorligini ilmiy asosda baholash imkonini beradi hamda mazkur maqolaning asosiy maqsad va vazifalariga to'liq mos keladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy adabiyotlarda me'da kasalliklari me'da-ichak tizimi patologiyalarining eng ko'p uchraydigan va chuqur o'rganilgan yo'nalishlaridan biri sifatida keng yoritilgan. Turli

manbalarda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, me'da kasalliklarining rivojlanishida biologik, ijtimoiy va ekologik omillarning o'zaro ta'siri muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, gastroenterologiya sohasidagi fundamental va klinik tadqiqotlarda gastrit va me'da yarasi eng asosiy nozologik birliklar sifatida ko'rib chiqiladi. Ko'pgina mualliflar me'da kasalliklarining kelib chiqishida me'da shilliq qavatining himoya mexanizmlari va agressiv omillar o'rtasidagi muvozanat buzilishi yetakchi rol o'ynashini ta'kidlaydilar. Adabiyotlarda gastrit kasalligi me'da shilliq qavatining yallig'lanishi sifatida ta'riflanib, uning o'tkir va surunkali shakllari keng tavsiflangan. O'tkir gastrit ko'pincha noto'g'ri ovqatlanish, spirtli ichimliklar, zaharli moddalar yoki ayrim dori vositalarining ta'siri natijasida yuzaga kelishi qayd etilgan. Surunkali gastrit esa uzoq muddat davom etuvchi yallig'lanish jarayoni bo'lib, ilmiy manbalarda uning asosiy etiologik omili sifatida *Helicobacter pylori* infeksiyasi ko'rsatiladi. Ko'plab tadqiqotlarda ushbu mikroorganizmining me'da shilliq qavatiga yopishib, yallig'lanish jarayonini kuchaytirishi va kislota sekretsiasini buzishi isbotlangan. Shuningdek, adabiyotlarda surunkali gastritning gipersekretor, giposekretor va atrofik shakllari alohida o'rganilgan bo'lib, ularning klinik belgilari va davolash yondashuvlari farqlanishi qayd etilgan. Me'da yarasi kasalligi ham adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, u me'da shilliq qavatida chuqur nuqson hosil bo'lishi bilan tavsiflanadi. Ilmiy manbalarga ko'ra, me'da yarasining rivojlanishida *Helicobacter pylori* infeksiyasi, me'da kislotasining ortiqcha ishlab chiqarilishi, stress omillari hamda nosteroid yallig'lanishga qarshi dori vositalarining uzoq muddat qabul qilinishi muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotchilar me'da yarasining asoratlari, jumladan qon ketishi, perforatsiya va malignizatsiya xavfiga alohida e'tibor qaratganlar. Shu sababli adabiyotlarda ushbu kasallikni erta aniqlash va samarali davolash zarurligi ta'kidlanadi. So'nggi yillarda chop etilgan ilmiy manbalarda me'da kasalliklarini davolashda qo'llaniladigan dori vositalarining samaradorligi keng tahlil qilingan. Xususan, proton nasosi ingibitorlari me'da kislotasi sekretsiasini kamaytirishda eng samarali dori guruhlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ko'plab klinik tadqiqotlar omeprazol, pantoprazol va esomeprazol kabi preparatlarning gastrit va me'da yarasini davolashdagi yuqori samaradorligini tasdiqlagan. Shuningdek, antasidlar va H₂-gistamin retseptor blokatorlarining simptomatik davolashdagi ahamiyati ham adabiyotlarda qayd etilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, me'da kasalliklarini davolashda kompleks yondashuv muhim hisoblanadi. Bir qator mualliflar dori vositalari bilan bir qatorda parhez terapiyasi, turmush tarzini o'zgartirish va stress omillarini kamaytirish zarurligini ta'kidlaydilar. Bundan tashqari, zamonaviy adabiyotlarda gastroprotektor preparatlar, jumladan sukralfat va vismut birikmalarining me'da shilliq qavatini himoyalashdagi o'rni alohida ko'rib chiqilgan. Shu bilan birga, *Helicobacter pylori* ni yo'q qilishga qaratilgan eradikatsion terapiya me'da kasalliklarini davolashda asosiy strategiya sifatida e'tirof etilgan.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili me'da kasalliklari keng o'rganilgan bo'lsa-da, ularning tarqalishi va asoratlari hanuz dolzarb muammo bo'lib qolayotganini ko'rsatadi. Ilmiy manbalarda keltirilgan ma'lumotlar mazkur maqolada me'da kasalliklarining klinik jihatlari va ularni davolashda qo'llaniladigan dori vositalarini asoslash uchun muhim nazariy poydevor bo'lib xizmat qiladi hamda tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyatini oshiradi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

O'tkazilgan tahlillar va o'rganilgan ilmiy manbalar asosida ichak kasalliklarining me'da-ichak tizimi patologiyalari orasida keng tarqalganligi va ularning klinik jihatdan turli shakllarda namoyon bo'lishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ichak kasalliklari ko'pincha me'da kasalliklari bilan birga kechib, hazm jarayoni ning umumiy buzilishiga olib keladi. Enterit, kolit va enterokolit kabi yallig'lanishli ichak kasalliklari ichak shilliq qavatining zararlanish darajasi va yallig'lanish jarayonining tarqalishiga qarab turli klinik belgilarga ega bo'lib, ularning kechishi bemorning yoshi, immun holati va asosiy etiologik omillarga bog'liq holda farqlanadi. Natijalar tahlili ichak kasalliklarining kelib chiqishida infeksiyon omillar, noto'g'ri ovqatlanish, ichak mikroflorasining buzilishi hamda stress holatlarining muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Ayniqsa, antibakterial dori vositalarini nazoratsiz qabul qilish ichak disbiozining rivojlanishiga sabab bo'lib, surunkali ich ketishi yoki qabziyat bilan kechuvchi funktsional buzilishlarni yuzaga keltirishi aniqlangan. Tadqiqot davomida ichak kasalliklarining asosiy klinik belgilariga qorin sohasidagi og'riq, meteorizm, ich ketishi, ichak harakatlarining buzilishi va umumiy holsizlik kirishi qayd etildi. Muhokama jarayonida ichak kasalliklarini davolashda qo'llaniladigan dori vositalarining samaradorligi tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, spazmolitik preparatlar ichak devorining silliq mushaklarini bo'shashtirib, og'riq sindromini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Ferment preparatlar ovqat hazm qilish jarayonini yaxshilab, ichakda ozuqa moddalarning to'liq parchalanishiga yordam beradi. Shu bilan birga, probiotiklar va prebiotiklar ichak mikroflorasini tiklash orqali ichak faoliyatini normallashtirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ichak kasalliklarida kompleks davolash yondashuvi eng yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ya'ni, dori vositalari bilan bir qatorda parhez terapiyasi, suyuqlik balansini tiklash va bemorning turmush tarzini to'g'rilash muhim hisoblanadi. Muhokama davomida infeksiyon ichak kasalliklarida antibakterial terapiya faqat aniq ko'rsatmalar asosida qo'llanishi lozimligi ta'kidlandi, chunki noto'g'ri tanlangan antibiotiklar ichak mikrobiotasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Umuman olganda, natijalar va muhokamalar ichak kasalliklarining patogenezi va davolash usullari o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Tadqiqotda olingan xulosalar yuqorida bayon etilgan me'da-ichak kasalliklarini davolashga qaratilgan yondashuvlarni ilmiy jihatdan

asoslab, ichak kasalliklarida individual va kompleks davolash strategiyasini ishlab chiqish zarurligini tasdiqlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda O‘tkazilgan tahlillar va o‘rganilgan ilmiy manbalar asosida me‘da-ichak kasalliklari zamonaviy tibbiyotda dolzarb muammolardan biri ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari ushbu kasalliklarning keng tarqalganligi, ularning kelib chiqishida noto‘g‘ri ovqatlanish, stress, ekologik omillar, infeksiya agentlari hamda dori vositalarini nazoratsiz qabul qilish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Me‘da va ichak kasalliklari ko‘pincha bir-biri bilan uzviy bog‘liq holda kechib, hazm jarayonining umumiy buzilishiga va bemor hayot sifatining pasayishiga olib keladi. Tadqiqot davomida me‘da kasalliklari, xususan gastrit va me‘da yarasiining patogenezi, klinik belgilari hamda ularni davolashda qo‘llaniladigan dori vositalarining samaradorligi tahlil qilindi. Shuningdek, ichak kasalliklari — enterit, kolit va funktsional ichak buzilishlarining rivojlanish mexanizmlari hamda davolashda qo‘llaniladigan zamonaviy farmakologik vositalarning ahamiyati yoritildi. Olingan natijalar proton nasosi ingibitorlari, antasidlar, ferment preparatlari, probiotiklar va spazmolitik dori vositalarining me‘da-ichak kasalliklarini davolashda muhim o‘rin tutishini tasdiqladi me‘da-ichak kasalliklarini davolashda kompleks va individual yondashuv eng samarali hisoblanadi. Dori vositalari bilan bir qatorda parhez terapiyasi, sog‘lom turmush tarziga rioya qilish, stress omillarini kamaytirish va profilaktik choralarni kuchaytirish kasalliklarning oldini olish va davolash samaradorligini oshiradi. Mazkur maqolada keltirilgan ilmiy xulosalar me‘da-ichak kasalliklarini chuqurroq o‘rganish va ularni davolashda zamonaviy yondashuvlarni takomillashtirish uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ismoilov I.I. Ichki kasalliklar. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2019.
2. Qodirov A.Q., Yo‘ldoshev M.M. Gastroenterologiya asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
3. Karimov U.K. Farmakologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Abdullayev S.A. Me‘da-ichak kasalliklari va ularni davolash. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
5. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Ichki kasalliklarni tashxislash va davolash bo‘yicha klinik qo‘llanma. – Toshkent, 2022.